

УДК 655.4(477+47+57-672СНД)

*Анатолій Мураховський,
перший заступник голови
Державного комітету телебачення
і радіомовлення України*

Випуск книг і брошур в Україні та окремих країнах СНД

Проаналізовано стан книговидання відповідно до асортименту видавничої продукції, її мовного і територіального аспекту. Наведено статистичні дані щодо випуску книг і брошур окремими країнами СНД.

Ключові слова: асортимент видавничої продукції, кількісні показники, аналіз випуску видань, видавництва, видавничі організації, книговидання.

Вступ

У листопаді 2012 року, в рамках Міждержавної ради зі співробітництва в галузі періодичного друку, книговидання, книгорозповсюдження і поліграфії, розпочала діяльність Рада керівників книжкових палат держав — учасників Співдружності Незалежних Держав (СНД). До складу Ради увійшли представники Азербайджанської Республіки, Республіки Вірменія, Республіки Білорусь, Республіки Казахстан, Киргизської Республіки, Республіки Молдова, Російської Федерації, Республіки Казахстан і України. Основні напрями діяльності Ради — координація і забезпечення взаємодії між книжковими палатами країн СНД, обмін інформацією і досвідом із принципово важливих питань державної бібліографії та статистики друку.

За ініціативи директора Національної книжкової палати Білорусі Олени Іванової, котра є головуючою в 2012—2013 роках, було підготовлено і видруковано статистичний збірник, де подано інформацію про випуск видавничої продукції в 2012 році в окремих країнах СНД. Через об'єктивні причини не змогли надати інформацію Азербайджанська Республіка і Киргизька Республіка. Враховуючи, що збірник видруковано обмеженим накладом, у цій статті систематизовано і представлено у вигляді графіків і таблиць статистичні дані випуску книг і брошур в країнах СНД у 2012 році. Детальніше подається інформація про книговидання України, Російської Федерації і Республіки Білорусь.

Аналітичний огляд випуску книг і брошур країн СНД у 2012 році

Національна книжкова палата Білорусі підбила підсумки книговидання за 2012 рік: випущено 11 344 назв книг і брошур тиражем 33 065,9 тис. пр. У порівнянні з 2011 роком кількість назв збільшилась на 260, або на 2,3%, з 2010 роком — на 304 назви, або на 2,8%. За тиражами порівняно з 2011 роком спостерігається зменшення випуску книг і брошур на 1,27 млн пр. або на 3,7%, з 2010 роком — на 8,79 млн пр.

Згідно з офіційною статистикою, Російська Федерація займає почесне перше місце серед країн СНД за кількістю щорічно виданих назв книг і брошур. За даними державного статистичного обліку, здійснюваного Російською книжко-

вою палатою, у 2012 році видавництвами та видавничими організаціями Російської Федерації випущено 116 888 друк. од. тиражем 540 466,3 тис. пр. У 2012 році у порівнянні з 2011 роком спостерігається зменшення кількості книг і брошур як за назвами, так і за тиражами: на 6027 друк. од. або на 4,9%, за тиражами — на 72 040,0 тис. пр. або 11,8%. У минулому 2012 році середньостатистичний тираж становив 4624 пр., у 2011 — 4983 пр.; у 2010 і 2009 роках середні тиражі становили 5371 пр. і 5616 пр. відповідно.

Загальні дані про випуск книжок і брошур за назвами, тиражами та про кількість книг і брошур на одного жителя в країнах СНД за 1991—2012 роки подано в табл. 1, 2 та діагр. 1.

Таблиця 1

Випуск книг і брошур в країнах СНД у 2012 році

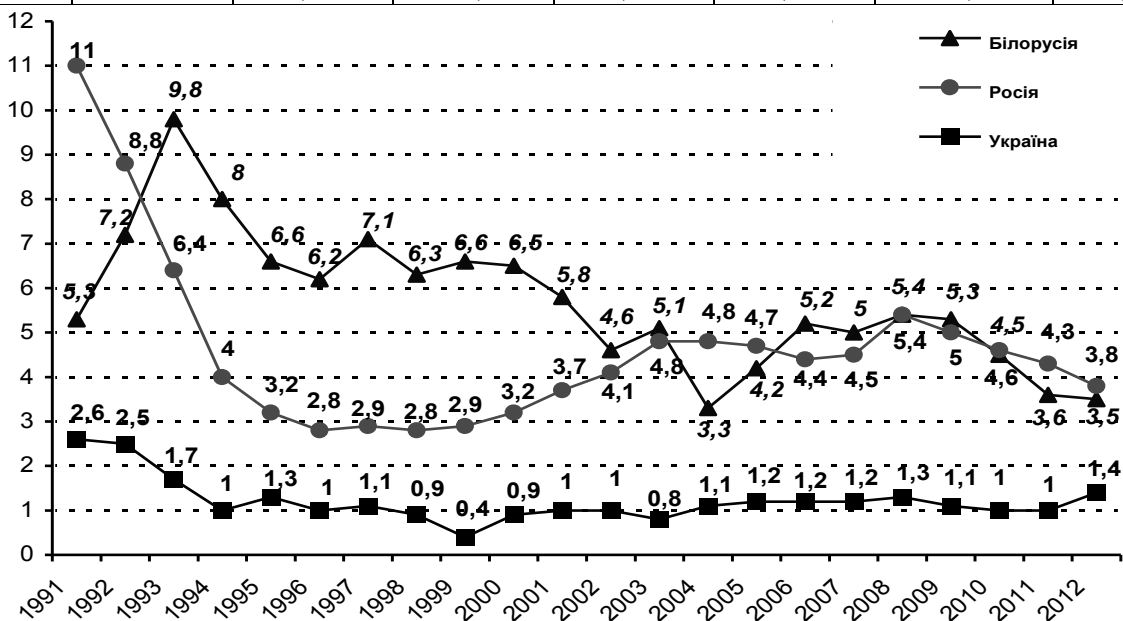
Держава	Кількість видань, друк. од.	Тираж, тис. пр.
Білорусь	11 344	33 065,9
Вірменія	1 549	993,7
Казахстан	4 401	15 799,8
Молдова	2 724	3 548,5
Росія	116 888	540 466,3
Таджикистан	550	1 155,1
Україна	26 036	62 120,5

У Книжковій палаті України у минулому 2012 році зареєстровано 26 036 назв книг і брошур, що у порівнянні з даними 2011 року за назвами більше на 14,1% (22 826 назв), у 2010 — 22 557 назв. Що ж стосується річних сумарних тиражних показників, то вони в 2012 році також зросли. Якщо в 2010 році загальний тираж книг і брошур становив 45 058,3 тис. пр., а у 2011 році — 46 565,7 тис. пр., то у 2012 — 62 120,5 тис. пр. Середньотиражний показник виріс проти 2011 року і становив 2,4 пр. (для порівняння: у 2011 — 2 пр., у 2010 — 2 пр., у 2009 — 2,2 пр., у 2008 — 2,4 пр., у 2007 — 3,1 пр.).

За результатами 2012 року, на одного жителя в Україні припадає 1,4 книги, а в 2011 — 1,0 книга. Для порівняння: у Росії — 3,8 книги. З 2008 по 2012 роки випуск книг і брошур на одного мешканця Республіки Білорусь знизився з 5,4 пр. до 3,5 пр.

Кількість книг і брошур на одного жителя в країнах СНД (1991—2012)

Рік видання	Білорусь	Вірменія	Казахстан	Молдова	Росія	Таджикистан	Україна
1991	5,3	Даних не знайдено	Даних не знайдено	Даних не знайдено	11,0	Даних не знайдено	2,6
1992	7,2				8,8		2,5
1993	9,8				6,4		1,7
1994	8,0				4,0		1,0
1995	6,6				3,2		1,3
1996	6,2				2,8		1,0
1997	7,1				2,9		1,1
1998	6,3				2,8		0,9
1999	6,6				2,9		0,4
2000	6,5				3,2		0,9
2001	5,8				3,7		1,0
2002	4,6				4,1		1,0
2003	5,1				4,8		0,8
2004	3,3				4,8		1,1
2005	4,2				4,7		1,2
2006	5,2				4,4		1,2
2007	5,0				4,5		1,2
2008	5,4				5,4		1,3
2009	5,3				5,0		1,1
2010	4,5	4,6	1,0				
2011	3,6	4,3	1,0				
2012	3,5	0,3	0,9	1,0	3,8	0,2	1,4

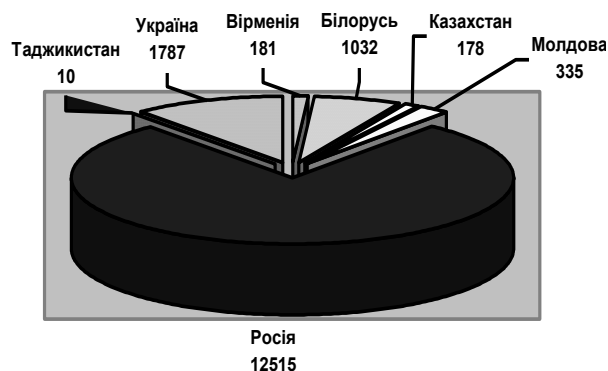
Діагр. 1. Кількість книг і брошур на одного жителя Білорусії, Росії, України

У табл. 3 та діагр. 2, 3 представлено випуск перекладних видань у країнах СНД, які заслуговують на особливу увагу.

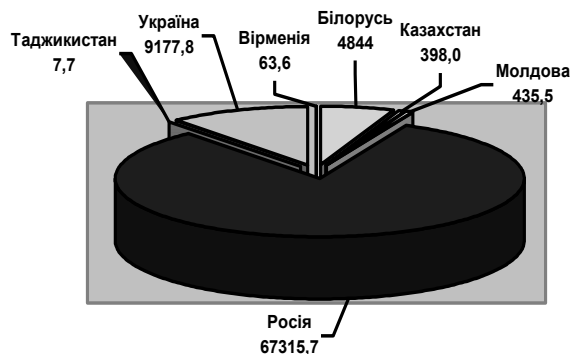
Таблиця 3

Випуск перекладних книг і брошур у країнах СНД у 2012 році

Держава	Кількість видань, друк. од.	Тираж, тис. пр.
Білорусь	1 032	4 844,0
Вірменія	181	63,6
Казахстан	178	398,0
Молдова	335	435,5
Росія	12 515	67 315,7
Таджикистан	10	7,7
Україна	1 787	9 177,8

Діагр. 2. Випуск перекладних книг і брошур у країнах СНД у 2012 році (кількість видань, друк. од.)

Діагр. 3. Випуск перекладних книг і брошур у країнах СНД у 2012 році (тираж, тис. пр.)

Наведені статистичні дані показують, що Україна знаходиться на другому місці за більшістю показників серед семи країн СНД. Розглянемо детальніше ситуацію з книговиданням України.

Книговидання України

Українське книговидання відіграє важливу роль у самоусвідомленні нації, формуванні культури, духовності та

водночас є свідченням національно-культурного відродження українського народу. Розбудова Української держави неможлива без розвитку національного книговидання. Книга була і залишається найефективнішим засобом передавання знань та ідей у їх єдності та цілісності, а читання книги — найактивніше сприяє виробленню універсальної та фундаментальної картини світу, формуванню різнобічного світогляду, глибинних переконань людини, стимулюванню її участі в житті суспільства. Засоби масової інформації не можуть у цих аспектах конкурувати з книгою, бо дають лише короткострокову і фрагментарну інформацію про навколишній світ. Розвиток сучасних ЗМІ та інформаційних технологій має надавати нові можливості для розвитку книговидання.

Загальні дані України про випуск книжок і брошур за назвами, тиражами за 2001—2012 роки подано в табл. 4.

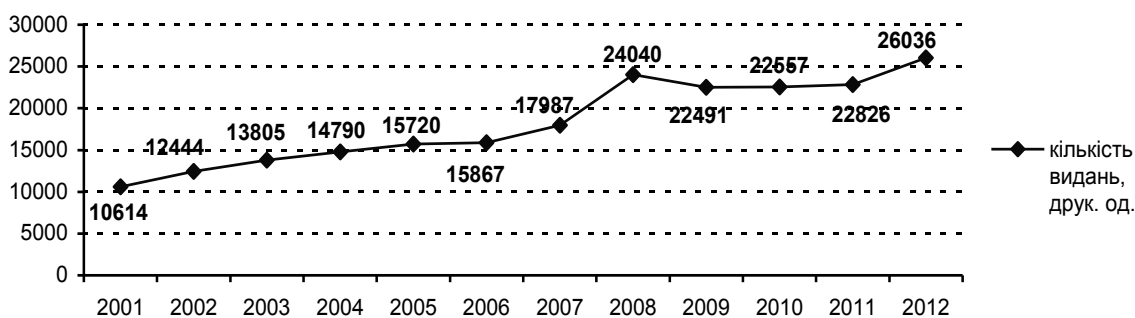
Найвідчутніший приріст випуску кількості книг за назвами за новітню історію Української держави спостерігається у 2012 році.

Динаміка українського книговидання в 2001—2012 роках за назвами і тиражами, представлена діаграмами 4, 5.

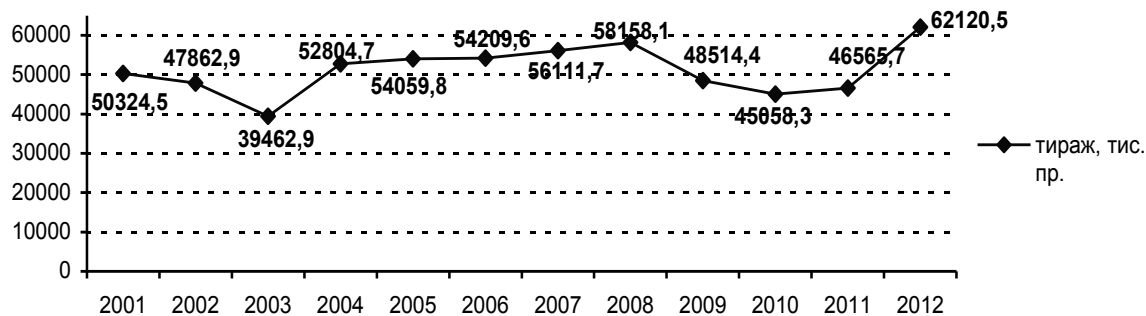
Таблиця 4

Випуск книг і брошур в Україні (2001—2012)

Рік видання	Кількість книг і брошур, друк. од.	Річний тираж, тис. пр.	Друковані аркуші-відбитки, тис.	Середній тираж одного видання, тис. пр.
2001	10 614	50 324,5	1 054 363,5	4,7
2002	12 444	47 862,9	1 051 852,1	3,8
2003	13 805	39 462,9	613 062,6	2,9
2004	14 790	52 804,7	780 210,5	3,6
2005	15 720	54 059,8	1 274 562,2	3,4
2006	15 867	54 209,6	931 320,8	3,4
2007	17 987	56 111,7	878 025,8	3,1
2008	24 040	58 158,1	961 957,4	2,4
2009	22 491	48 514,4	798 130,6	2,2
2010	22 557	45 058,3	721 613,0	2,0
2011	22 826	46 565,7	849 119,9	2,0
2012	26 036	62 120,5	876 297,8	2,4

Діагр. 4. Кількісні показники книговидання в Україні у 2001—2012 роках (кількість видань, друк. од.)

Діагр. 5. Кількісні показники книговидання в Україні у 2001—2012 роках (тираж, тис. пр.)

Аналіз видавничої продукції за тематичними розділами (табл. 5) підтверджує, що в її загальній масі переважають книги і брошури політичної та соціально-економічної літератури — 6492 друк. од. загальним тиражем 6653,3 тис. пр. (24,9% загальної кількості назв і 10,7% загального тиражу). Порівняно з 2011 роком кількість назв збільшилась на 244 друк. од., або на 7,7%, тиражі на 709,3 тис. пр., або на 11,9%. На другій сходинці — література з освіти та культури — 4474 друк. од. тиражем 26 157,1 тис. пр. (17,2% загальної кількості назв і 42,1% загального тиражу). Порівняно з 2011 роком кількість назв збільшилась на 538 друк. од., або на 13,7%, тиражі — на 8009,4 тис. пр., або на 44,1%. Далі — художня література — 4044 друк. од. тиражем 9348,4 тис. пр. (15,5% і 15%), у порівнянні з 2011 роком і кількість назв, і тиражі зросли відповідно на 313 друк. од., або на 8,4%, та на 119,9 тис. пр., або на 1,3%. Технічної літератури надійшло 2853 друк. од. тиражем 6786,8 тис. пр. (11% і 10,9%), у порівнянні з 2011 роком кількість назв збільшилась на 318 друк. од., або на 12,5%, тиражі збільшились на 2767,6 тис. пр., або на 68,9%.

В асортименті книжкового потоку за цільовим призначенням (табл. 6), як і раніше, переважають книги соціально значущих видань. Як за назвами, так і за тиражами лідирують видання навчальної та методичної літератури (8611 друк. од. тиражем 27 864,1 тис. пр.), що у процентно-

му відношенні до загальної кількості назв становить 33,1% і 44,9% загального тиражу, порівняно з 2011 роком кількість назв збільшилась на 613 друк. од., або на 7,7%, тиражі — на 8099,2 тис. пр., або на 41%. Наукові видання займають другу позицію за кількістю назв (5303 друк. од.), проте їхні тиражі значно нижчі (1814,9 тис. пр.), що становить 20,4% і 2,9%, порівняно з 2011 роком кількість назв збільшилась на 471 друк. од. (9,7%), а тиражі — на 136,6 тис. пр. (8,1%); літературно-художніх видань надруковано 4044 друк. од. загальним тиражем 9348,4 тис. пр., що становить у процентному відношенні до загальної кількості назв 15,5% і 15% загального тиражу, порівняно з 2011 роком кількість назв зросла на 313 друк. од. (8,4%), тиражі — на 119,9 тис. пр. (1,3%). Видань для дітей та юнацтва надруковано 2554 друк. од. тиражем 7297,5 тис. пр. (9,8% і 11,7%), порівняно з 2011 роком кількість назв збільшилась на 1272 друк. од. (99,2%), тиражі — на 3663,2 тис. пр. (100,8%). Науково-популярних видань (для дорослих) вийшло 1504 друк. од. тиражем 2191,1 тис. пр. (5,8% і 3,5%), порівняно з 2011 роком спостерігається збільшення за назвами на 177 друк. од. (13,3%), за тиражами випущено менше на 687,3 тис. пр. (23,9%).

На діагр. 6, 7 наочно представлено кількість назв і тиражі книг і брошур за цільовим призначенням у процентному відношенні до загальної кількості назв та до загального тиражу.

Таблиця 5

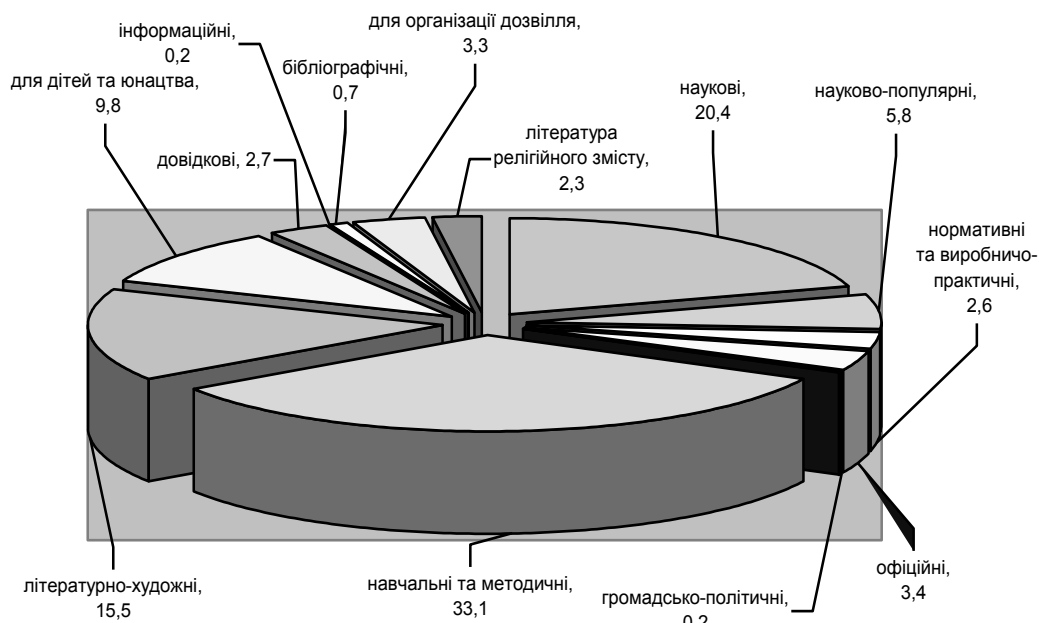
Випуск книг і брошур за укрупненими тематичними розділами

Тематичні розділи	2011		2012			
	Кількість видань, друк. од.	Тираж, тис. пр.	Кількість видань, друк. од.	% відношення до 2011 року	Тираж, тис. пр.	% відношення до 2011 року
Усього:	22 826	46 565,7	26 036	114,1	62 120,5	133,4
Політична і соціально-економічна література	6 248	5 944,0	6 492	103,9	6 653,3	111,9
Природничо-наукова література	1 700	822,5	1 757	103,4	916,8	111,5
Технічна література	2 535	4 019,2	2 853	112,5	6 786,8	168,9
Сільськогосподарська література	576	724,9	612	106,3	715,5	98,7
Медицина. Охорона здоров'я	880	1 561,7	1 069	121,5	1 935,5	123,9
Фізична культура і спорт	106	75,7	184	173,6	310,1	409,6
Література з освіти та культури	3 936	18 147,7	4 474	113,7	26 157,1	144,1
Друк у цілому. Книгознавство. Преса. Поліграфія	351	365,6	362	103,1	182,0	49,8
Мистецтво. Мистецтвознавство	291	644,4	381	130,9	763,7	118,5
Література з філологічних наук	1 152	1 036,0	1 210	105,0	928,8	89,7
Художня література. Фольклор	3 731	9 228,5	4 044	108,4	9 348,4	101,3
Література для дітей	1 282	3 634,3	2 555	199,3	7 297,7	200,8
Література універсального змісту	38	361,2	43	113,2	124,8	34,6

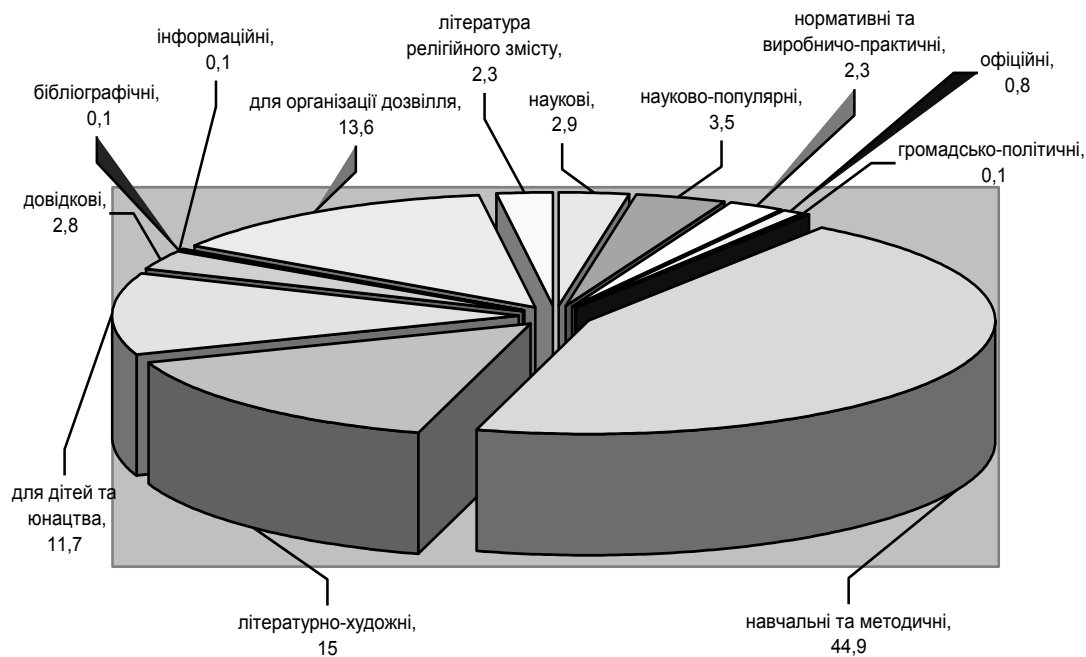
Таблиця 6

Випуск книг і брошур за цільовим призначенням

Розділи цільового призначення	2011		2012			
	Кількість видань, друк. од.	Тираж, тис. пр.	Кількість видань, друк. од.	% відношення до 2011 року	Тираж, тис. пр.	% відношення до 2011 року
Усього:	22 826	46 565,7	26 036	114,1	62 120,5	133,4
Наукові видання	4 832	1 678,3	5 303	109,7	1 814,9	108,1
Науково-популярні видання	1 327	2 878,4	1 504	113,3	2 191,1	76,1
Нормативно-практичні видання	816	1 551,3	665	81,5	1 425,6	91,9
Офіційні видання	950	560,3	883	92,9	499,2	89,1
Громадсько-політичні видання	60	71,4	62	103,3	67,7	94,8
Навчальні та методичні видання	7 998	19 764,9	8611	107,7	27 864,1	141,0
Літературно-художні видання	3 731	9 228,5	4044	108,4	9 348,4	101,3
Видання для дітей та юнацтва	1 282	3 634,3	2554	199,2	7 297,5	200,8
Довідкові видання	742	1 980,4	705	95,0	1 721,1	86,9
Інформаційні видання	51	38,7	59	115,7	25,2	65,1
Видання для видавців і книгорозповсюджувачів	—	—	1	—	0,1	—
Бібліографічні видання	183	36,9	185	101,1	36,7	99,5
Видання для організації дозвілля	448	4 306,7	868	193,8	8 425,6	195,6
Рекламні видання	7	10,6	4	57,1	1,4	13,2
Література релігійного змісту	399	825,0	588	147,4	1 401,9	169,9

Діагр. 6. Випуск книг і брошур за цільовим призначенням у 2012 році (процентне відношення до загальної кількості назв)

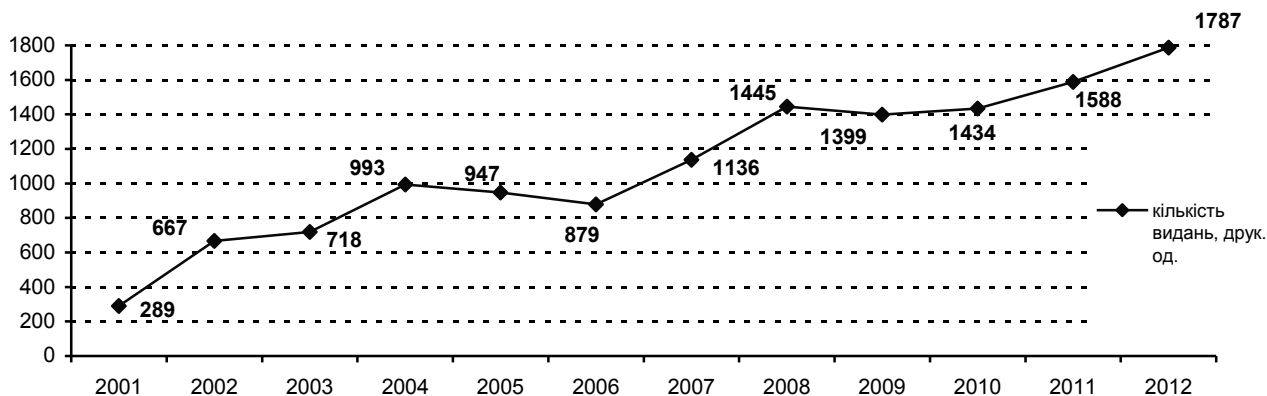
Діагр. 7. Випуск книг і брошур за цільовим призначенням у 2012 році (процентне відношення до загального тиражу)

Минулого року 62,8% загальної кількості назв (16 342 друк. од.) і 50,8% загального тиражу (31 569,6 тис. пр.) книг і брошур випущено українською мовою. Кількість назв порівняно з 2011 роком збільшилась на 1380 друк. од. (9,2%), тиражі збільшились на 8059,7 тис. пр. (34,3%). Мовами національних меншин книг і брошур видруковано 7211 друк. од. тиражем 26 761,9 тис. пр., тобто 27,7% загальної кількості назв і 43,1% загального тиражу. Порівняно з 2011 роком кількість назв збільшилась на 1507 друк. од., або на 26,4%, а тиражі збільшились на 7355,7 тис. пр., або на 37,9%; російською мовою випущено 7034 друк. од. тиражем 26 544,9 тис. пр., що становить 27% і 42,7% загальної кількості назв і загального тиражу, порівняно з 2011 роком кількість назв збільшилась на 1614 друк. од. (29,8%), тиражі зросли на 7472,4 тис. пр. (39,2%) (діагр. 8, 9).

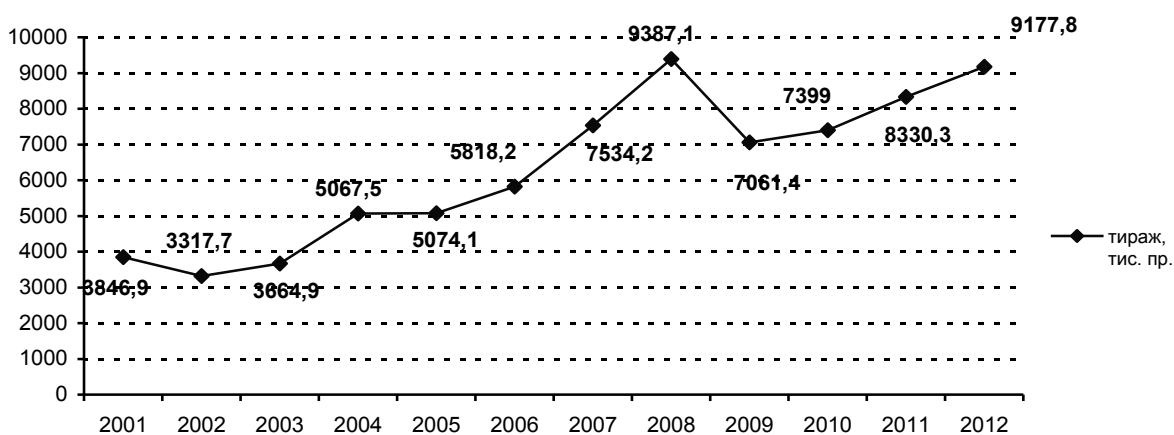
Видавництвами і видавничими організаціями з державною формою власності (табл. 7) випущено 7964 друк. од.

загальним тиражем 3182,6 тис. пр., що у процентному відношенні до загальної кількості назв становить 30,6% і 5,1% загального тиражу, порівняно з 2011 роком кількість назв зросла на 135 друк. од., або на 1,7%, тиражі зменшились на 1344,3 тис. пр., або на 70,3%, у тому числі видавництвами у сфері управління Держкомтелерадіо України — 356 друк. од. (1,4%) тиражем 434,3 тис. пр. (0,7%), у порівнянні з 2011 роком кількість назв зменшилась на 10 друк. од., або на 5,5%, тиражі — на 180,6 тис. пр., або на 29,4%. Видавництва і видавничі організації з іншими формами власності випустили 18 072 друк. од. (69,4%) тиражем 58 937,9 тис. пр. (94,9%), у порівнянні з 2011 роком кількість назв збільшилась на 3075 друк. од. (20,5%), тиражі — на 16 899,1 тис. пр. (40,2%).

Динаміка випуску книг і брошур суб'єктами видавничої справи у 2001—2012 роках представлена на діагр. 10, 11.

Діагр. 8. Випуск книг і брошур, перекладених з мов народів світу, у 2001—2012 роках (кількість видань, друк. од.)

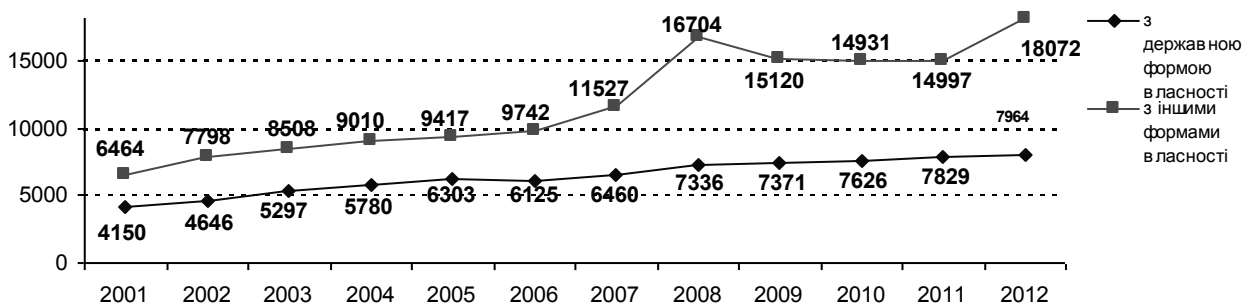

Діагр. 9. Випуск книг і брошур, перекладених з мов народів світу, у 2001—2012 роках (тираж, тис. пр.)

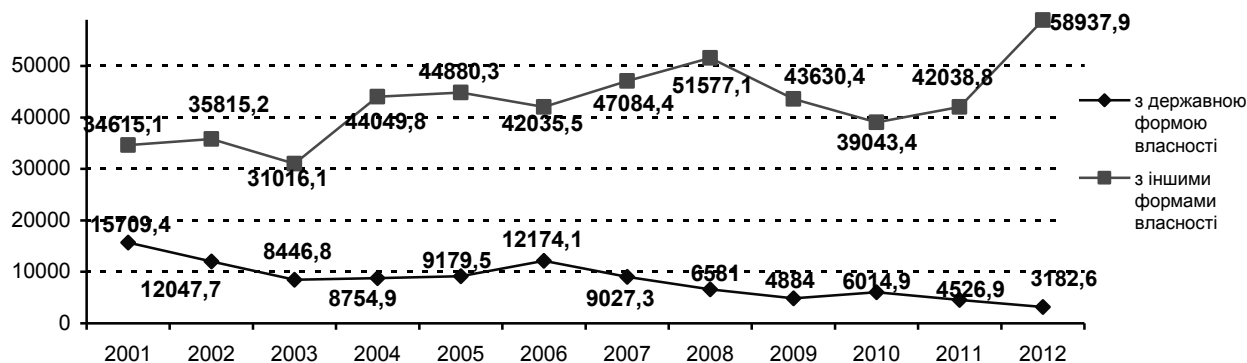
Таблиця 7

Випуск книг і брошур видавництвами та видавничими організаціями

Видавництва та видавничі організації	2011		2012	
	Кількість видань, друк. од.	Тираж, тис. пр.	Кількість видань, друк. од.	Тираж, тис. пр.
Усього, у т. ч.:	22 826	46 565,7	26 036	62 120,5
<i>1. Видавництва з державною формою власності, у т. ч.:</i>	978	2 260,5	960	839,9
Сфера управління Держкомтелерадіо України	366	614,9	356	434,3
Сфера управління інших державних установ	612	1 645,6	604	405,6
<i>2. Видавництва з іншими формами власності</i>	3 531	9 768,7	4 390	14 268,5
<i>3. Видавничі організації з державною формою власності</i>	6 851	2 266,4	7 004	2 342,7
<i>4. Видавничі організації з іншими формами власності</i>	11 466	32 270,1	13 682	44 669,4

Діагр. 10. Випуск книг і брошур видавничими суб'єктами з державною та іншими формами власності у 2001—2012 роках (кількість видань, друк. од.)

Діагр. 11. Випуск книг і брошур видавничими суб'єктами з державною та іншими формами власності у 2001–2012 роках (тиражі, тис. пр.)

У 2012 році більшість регіонів наростили темпи книгодрукування за назвами та тиражами (табл. 8): у Вінницькій області кількість виданих книг і брошур зросла на 162 друк. од., або на 41,5%, тиражі — на 62,2 тис. пр., або на 42,4%, у Донецькій — на 504 друк. од. (37,4%), тиражі зросли на 1420,1 тис. пр. (74,4%), у Київській — відповідно на 38 друк. од. (34,2%) та на 29,4 тис. пр. (37,3%), у Луганській — на 8 друк. од. (1,6%), тиражі збільшились на 77,1 тис. пр. (45,5%), у Харківській — на 1901 друк. од. (47,7%) та на 9392,9 тис. пр. (51%), у Хмельницькій — на 112 друк. од. (30,9%) та на 98,9 тис. пр. (53,4%), у Чернівецькій — на 21 друк. од. (4,2%), тиражі на 32,8 тис. пр. (15,2%). Нарощення випуску друкованої продукції спостерігається також і в Черкаській області — на 4 друк. од. (0,9%)

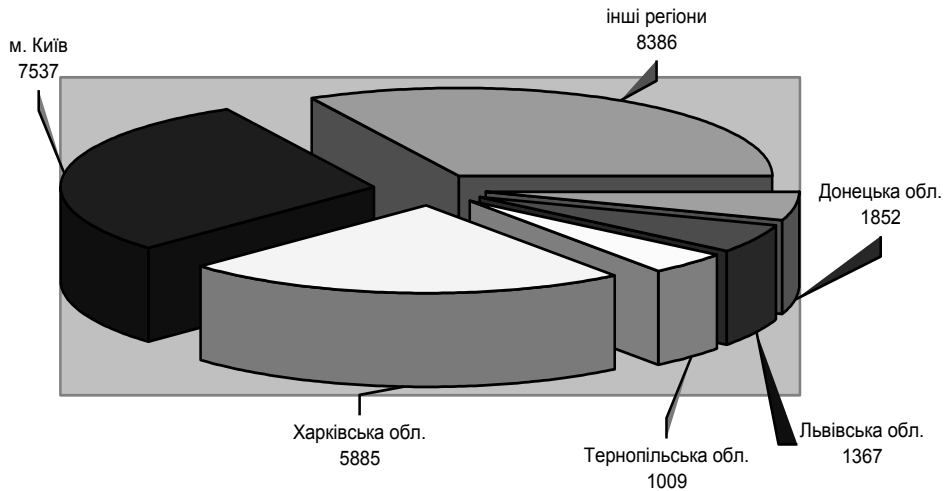
та на 19,2 тис. пр. (9,7%) та Чернігівській — на 63 друк. од. (21,5%) та на 17,8 тис. пр. (12,8%). Серед лідерів вітчизняного книгодрукування за назвами, як і у поточні роки, Київ (7537 друк. од.), а за тиражами — Харківська обл. (27 817,7 тис. пр.). У загальному випуску книг і брошур ці два регіони надрукували більше половини книг і брошур (51,6% за назвами та 82,5% за тиражами). Здали свої позиції Львівська область (за назвами — на 6 друк. од., за тиражами — на 46,8 тис. пр.), Миколаївська (на 48 друк. од. та 1,6 тис. пр.), Одеська (на 102 друк. од. та 99,0 тис. пр.), Херсонська (на 6 друк. од. та 7,2 тис. пр.).

На діагр. 12 наочно представлено кількість виданих книг і брошур за територіальною ознакою.

Таблиця 8

Випуск в Україні книг і брошур за територіальною ознакою

Випуск видання (республіка, область, місто)	2011		2012			
	Кількість видань, друк. од.	Тираж, тис. пр.	Кількість видань, друк. од.	Тираж, тис. пр.	Чисельність населення, тис. чол.	Кількість книг і брошур на одного жителя в регіоні, пр.
Усього:	22 826	46 565,7	26 036	62 120,5	45 553,0	1,36
Автономна Республіка Крим	561	323,9	554	412,4	1 964,5	0,21
Вінницька	390	146,8	552	209,0	1 628,0	0,13
Волинська	308	182,9	293	347,5	1 040,1	0,33
Дніпропетровська	804	589,8	967	476,0	3 309,0	0,14
Донецька	1 348	1 908,2	1 852	3 328,3	4 378,1	0,76
Житомирська	222	113,4	224	92,6	1 269,2	0,07
Закарпатська	293	117,3	225	131,6	1 254,4	0,10
Запорізька	421	458,1	485	211,6	1 785,1	0,12
Івано-Франківська	264	97,2	197	114,3	1 381,2	0,08
Київська	111	78,8	149	108,2	1 721,7	0,06
Кіровоградська	166	94,8	184	66,6	996,0	0,07
Луганська	494	169,6	502	246,7	2 257,1	0,11
Львівська	1 373	1 170,5	1 367	1 123,7	2 541,1	0,44
Миколаївська	221	71,4	173	69,8	1 173,6	0,06
Одеська	828	339,7	726	240,7	2 393,6	0,10
Полтавська	297	1 116,0	339	119,1	1 468,3	0,08
Рівненська	254	109,8	261	84,7	1 157,0	0,07
Сумська	461	246,7	492	235,3	1 144,2	0,21
Тернопільська	1 023	1 703,8	1 009	2 289,5	1 077,7	2,12
Харківська	3 984	18 424,8	5 885	27 817,7	2 743,4	10,14
Херсонська	135	45,8	129	38,6	1 078,8	0,04
Хмельницька	363	185,3	475	284,2	1 314,8	0,22
Черкаська	442	197,9	446	217,1	1 269,0	0,17
Чернівецька	501	215,5	522	248,3	907,1	0,27
Чернігівська	293	138,7	356	156,5	1 075,7	0,15
м. Київ	7 185	18 291,9	7 537	23 411,2	2 841,2	8,24
м. Севастополь	84	27,1	135	39,3	383,1	0,10

Діагр. 12. Випуск книг і брошур за територіальною ознакою у 2012 році (кількість назв, друк. од.)

Випуск книг і брошур у Республіці Білорусь

Аналіз статистичних даних показує, що в останні три роки в Білорусі збільшився випуск книг за назвами на 260 друк. од., або на 2,3%, а за тиражами у порівнянні з 2011 роком спостерігається спад на 1,27 млн пр., або на 3,7%. З 2008 по 2012 роки випуск книжок і брошур на одного жителя республіки знизився з 5,4 пр. до 3,5 пр. (табл. 9).

Найбільше книг за назвами (3835 друк. од.) і тиражами (16 355,2 тис. пр.) у 2012 році було випущено в галузі суспільних наук, що становить 33,8% загальної кількості назв і 49,5% загального тиражу (табл. 10). На другому місці за кількістю назв знаходяться видання з мовознавства, лінгвістики й художньої літератури (2514 друк. од. тиражем 8368,8 тис. пр.) — відповідно 22,2 і 25,3%. На третій сходинці таблиці за кількістю назв — книги з прикладних наук, медицини і техніки (2480 друк. од. тиражем 3087,5 тис. пр.) — відповідно 21,9 і 9,3%.

Книги і брошури у 2012 році білоруською мовою випущено 1074 друк. од. тиражем 3961,8 тис. пр., що становить 9,5% загальної кількості назв і 12% загального тиражу, порівняно з минулим роком кількість назв збільшилась на 14,3% за назвами і 37,4% за тиражами, але безперечно лідером мовної групи в білоруському книговидавництві є видання російською мовою,

яких випущено 9580 друк. од. тиражем 27 405,9 тис. пр., що становить 84,4% загальної кількості назв і 82,9% загального тиражу. У порівнянні з 2011 роком випуск книг і брошур російською мовою збільшився на 1,4% за назвами і зменшився на 7,8% за тиражами. Загалом в Республіці Білорусь випускаються книги і брошури шістнадцятьма мовами народів світу, у тому числі англійською (461 друк. од. тиражем 1324,3 тис. пр.), німецькою (83 друк. од. тиражем 121,0 тис. пр.), французькою (44 друк. од. тиражем 45,9 тис. пр.).

Міністерством інформації Республіки Білорусь з 01.11.2003 по 2012 рік зареєстровано 1024 суб'єктів видавничої діяльності, а видавничу активність проявили 618. Книги і брошури та іншу друковану продукцію у республіці випускають як державні видавництва системи Міністерства інформації, так й інші державні підприємства, різні видавничі організації, міністерства і відомства та приватні підприємці. Найбільшим видавництвом цієї країни за обсягами виробництва є видавництво "Харвест", у 2012 році кількість випущеної продукції — 1559 друк. од. тиражем 9442,3 тис. пр., що становить 13,7% загальної кількості назв і 28,6% загального тиражу. Видавництво "Аверсев" випустило 463 друк. од. тиражем 3026,6 тис. пр., що становить 4,1% загальної кількості назв і 9,2% загального тиражу.

Таблиця 9

Випуск книг і брошур за назвами й тиражами у 1991—2012 роках

Рік видання	Кількість видань, друк. од.	Річний тираж, тис. пр.	Кількість книг і брошур на одного жителя, пр.
1991	2 432	52 911	5,3
1992	2 364	71 940	7,2
1993	2 926	98 351	9,8
1994	3 346	80 606	8,0
1995	3 205	62 859	6,6
1996	3 809	59 073	6,2
1997	5 331	67 631	7,1
1998	6 073	60 021	6,3
1999	6 064	63 305	6,6
2000	7 686	61 627	6,5
2001	7 944	55 005	5,8
2002	7 753	44 251	4,6
2003	9 048	48 410	5,1
2004	8 198	31 623	3,3
2005	10 784	40 286	4,2
2006	11 569	52 021	5,2
2007	12 556	49 779	5,0
2008	13 210	55 387	5,4
2009	12 885	52 797	5,3
2010	11 040	43 139	4,5
2011	11 084	34 341	3,6
2012	11 344	33 066	3,5

Випуск книг і брошур за укрупненими тематичними розділами у 2011—2012 роках

Тематичні розділи	2011 рік		2012 рік	
	Кількість видань, друк. од.	Загальний тираж, тис. пр.	Кількість видань, друк. од.	Загальний тираж, тис. пр.
Усього:	11 084	34 341,2	11 344	33 065,9
Загальний розділ	822	2 762,0	806	2 449,6
Філософські науки. Психологія	240	597,3	246	670,0
Релігія. Теологія	193	679,9	185	832,1
Суспільні науки	3 794	14 701,9	3 835	16 355,2
Математика та природничі науки	534	201,2	545	210,8
Прикладні науки. Медицина. Техніка	2 348	3 733,3	2 480	3 087,5
Мистецтво. Фотографія. Ігри. Спорт	307	774,2	372	751,8
Мовознавство. Лінгвістика. Художня література	2 518	10 504,1	2 514	8 368,8
Географія. Біографії. Історія	328	387,3	361	340,1

Випуск книг і брошур у Російській Федерації

Ситуація з випуском книг і брошур у Росії значно погіршилася. У 2012 році порівняно з 2011 роком спостерігається зменшення кількості книг і брошур як за назвами, так і за тиражами. Кількість назв у 2012 році знизилась на 6 027 друк. од., або на 4,9%, і становить 116 888 друк. од., за тиражами — на 72 040,0 тис. пр., або 11,8%, і становить 540 466,3 тис. пр. У минулому, 2012, році середньостатистичний тираж становив 4624 пр., у 2011 — 4983 пр.; у 2010 і 2009 роках — 5371 пр. і 5616 пр. відповідно (табл. 11).

Аналіз даних, представлених у табл. 12, підтверджує давно сформовану, незмінну тенденцію до випереджаючого випуску тих цільових категорій видань, які покликані задовольняти державні та суспільні потреби у розвитку науки, освіти, просвіти і культури. У 2012 році книга, призначена для серйозного і розвивального читання (а це навчальна,

навчально-методична, наукова, науково-популярна, пізнавальна, довідкова, а також офіційна та нормативно-виробнича література), становила значно більше половини книг і брошур як за кількістю назв, так і за тиражами. Наукової та методичної літератури випущено 25 491 друк. од. (у 2011 — 26 411 друк. од.); навчальної — 39 592 друк. од. (у 2011 — 40 446 друк. од.).

Якщо говорити про художню літературу, то кількість назв порівняно з 2011 роком помітно зменшилася — на 1681 друк. од. (у 2012 — 16 624 друк. од. і 18 305 друк. од. у 2011 році). Показники для дитячої літератури майже не змінилися і навіть трохи зросли: 10 413 друк. од. у звітному році та 10 023 друк. од. у 2011 році. Слід зазначити, що у секторі дитячої літератури спостерігається зменшення кількості за тиражами: випущено 99 450,5 тис. пр.; у 2011 році — 102 677,4 тис. пр.

Таблиця 11

Загальна характеристика випуску книг і брошур

Види видань	2011		2012			
	Кількість видань, друк. од.	Загальний тираж, тис. пр.	Кількість видань, друк. од.	% відношення до 2011 року	Загальний тираж, тис. пр.	% відношення до 2011 року
Усього:	122 915	612 506,3	116 888	95,1	540 466,3	88,2
Книги	101 151	472 993,5	97 996	96,9	412 065,5	87,1
Брошури	19 764	139 512,8	18 892	95,6	128 400,8	92,0
У палітурці	38 328	215 555,2	35 827	93,5	178 228,0	82,7
В обкладинці	84 587	396 951,1	81 061	95,8	362 238,3	91,3
Нові видання	106 058	437 149,0	99 071	93,4	348 136,0	79,6
Перевидання	16 857	175 357,3	17 817	105,7	192 330,3	109,7
Серійні видання	43 894	375 884,3	42 656	97,2	353 517,0	94,0
Перекладні видання	14 333	76 682,6	12 515	87,3	67 315,7	87,8

Таблиця 12

Випуск книг і брошур за цільовим призначенням у 2011—2012 роках

Тематичні розділи	2011 рік		2012 рік			
	Кількість видань, друк. од.	Загальний тираж, тис. пр.	Кількість видань, друк. од.	% відношення до 2011 року	Загальний тираж, тис. пр.	% відношення до 2011 року
Усього:	122 915	612 506,3	116 888	95,1	540 466,3	88,2
Наукові видання	26 411	11 182,6	25 491	96,5	10 020,3	89,6
Науково-популярні видання для дорослих	1 965	5 444,9	1 698	86,4	4 501,5	82,7
Нормативні та виробничо-практичні видання	5 306	10 065,2	4 946	93,2	8 295,9	82,4
Офіційні видання	1 113	4 797,4	874	78,5	3 729,3	77,7
Навчальні та методичні видання	40 446	238 816,2	39 592	97,9	242 054,7	101,4
Літературно-художні видання для дорослих	18 305	106 478,9	16 624	90,8	83 227,5	78,2
Видання для дітей та юнацтва	10 023	102 677,4	10 413	103,9	99 450,5	96,9
Довідкові видання	3 095	14 446,2	2 949	95,3	12 243,5	84,8
Видання для організації дозвілля	14 420	104 815,9	12 511	86,8	64 989,3	62,0
Рекламні видання. Проспекти	131	754,3	96	73,3	297,5	39,4
Література релігійного змісту	1 700	13 027,3	1 694	99,6	11 656,3	89,5

Серед десяти видавництв-лідерів (табл. 13) за кількістю випущених книг і брошур за звітний період знаходяться переважно одні й ті самі видавництва. За кількістю назв утримує пальму першості видавництво "Ексмо", яке у 2012 році випустило 8423 друк. од. тиражем 56 616,7 тис. пр., що становить 7,2% загальної кількості назв і 10,5% загального тиражу; видавництво "АСТ" — 7032 друк. од. (6%) тиражем 46 488,4 тис. пр. (8,6%), проте за тиражами ці видавництва перевершила "ОЛМА Медиа Групп" — тиражем 63 013,4 тис. пр. (11,7%) 2129 друк. од. (1,8%).

Ситуація з авторами художньої літератури (табл. 14) залишається стабільною: основну масу рейтингової таблиці традиційно становлять автори детективів, любовних романів, масового фентезі й бойовиків. Дар'я Донцова повернула собі перше місце за кількістю назв своїх романів (139 друк. од.) і лідирує за сумарним тиражем (3728,6 тис. пр.). За кількістю випущених книг (120 друк. од.) на друге місце вийшли книги Агати Крісті, але за тиражами вона всього лише на четвертому. На другому місці за накладом і на третьому за кількістю назв залишилася Юлія Шилова, а на третьому за накладом — Тетяна Полякова.

Таблиця 13

Десять видавництв, які випустили найбільшу кількість книг і брошур

2011			2012		
Суб'єкти видавничої діяльності	Кількість видань, друк. од.	Загальний тираж, тис. пр.	Суб'єкти видавничої діяльності	Кількість видань, друк. од.	Загальний тираж, тис. пр.
АСТ	9 466	64 847,2	Ексмо	8 423	56 616,7
Ексмо	8 988	67 548,6	АСТ	7 032	46 488,4
ВГ "Азбука-Аттикус"	1 496	11 216,5	ОЛМА Медиа Групп	2 129	63 013,4
Просвещение	1 468	59 811,0	ВГ "Азбука-Аттикус"	1 852	15 244,3
Эгмонт Россия Лтд	1 311	17 476,6	Эгмонт Россия Лтд	1 365	14 306,8
Стандартинформ	1 162	181,3	Дрофа	1 132	10 892,7
Рипол классик	1 019	8 088,3	Стандартинформ	1 065	152,6
ИВЦ Академия	938	1 860,9	ИЦ Академия	983	1 772,3
ОЛМА Медиа Групп	901	7 529,8	Экзамен	949	14 084,0
Дрофа	879	18 071,9	Рипол классик	822	6 190,4

Таблиця 14

Перелік авторів художньої літератури, твори яких найбільше випускали у 2012 році

2011			2012		
Автор	Кількість видань, друк. од.	Загальний тираж, тис. пр.	Автор	Кількість видань, друк. од.	Загальний тираж, тис. пр.
Донцова Д.	126	4 105,7	Донцова Д.	139	3 728,6
Шилова Ю.	92	3 329,6	Шилова Ю.	108	3 256,7
Марініна О.	57	1 532,9	Полякова Т.	72	976,4
Дюма О.	82	1 333,6	Крісті А.	120	963,7
Устінова Т.	46	1 314,1	Марініна О.	39	960,0
Полякова Т.	77	1 147,5	Устінова Т.	44	958,8
Количев В.	78	1 137,8	Акунін Б.	59	897,0
Крісті А.	155	1 063,8	Количев В.	83	862,7
Рой О.	44	932,1	Вільмонт К.	73	741,6
Висоцький В.	19	780,0	Тамоников О.	89	543,3

Таблиця 15

Перелік авторів дитячої літератури, твори яких найбільше випускали у 2012 році

2011			2012		
Автор	Кількість видань, друк. од.	Загальний тираж, тис. пр.	Автор	Кількість видань, друк. од.	Загальний тираж, тис. пр.
Степанов В.	110	2 601,5	Чуковський К.	164	2 663,3
Чуковський К.	178	2 452,0	Степанов В.	89	2 012,0
Барто А.	97	946,2	Барто А.	92	1 216,1
Гуріна І.	41	830,0	Гуріна І.	34	859,0
Пушкін О.	90	665,1	Носов М.	60	800,0
Усачов А.	71	649,0	Пушкін О.	96	672,1
Дюма О.	4	586,8	Андерсен Г. К.	59	598,7
Шаласва Г.	16	562,1	Волков О.	60	582,1
Носов М.	46	537,1	Усачов А.	62	570,1
Андерсен Г. К.	61	533,2	Перро Ш.	43	543,6

Серед дитячих письменників (табл. 15) лідерство вже котрий рік за кількістю назв утримує Корній Чуковський — 164 друк. од. загальним тиражем 2663,3 тис. пр. Йому на цей раз вдалося перевершити за тиражними показниками найпопулярнішого в Росії автора останнього десятиліття — Володимира Степанова, у якого 2012,0 тис. пр. і лише четверте місце за кількістю назв (89 друк. од.). Друге місце за кількістю назв — дісталось творам Олександра Пушкіна (96 друк. од.),

що вийшли тиражем 672,1 тис. пр., третє — Агні Барто — 92 друк. од., яка зайняла призове місце і за накладом 1216,1 тис. пр., що також забезпечило їй місце у десятці авторів, чії книги найчастіше видаються.

На закінчення варто акцентувати, що Президент В. Янукович звернув особливу увагу на розвиток книжкової сфери у країні у 2013 році, він підписав Указ від 19 червня 2013 року № 336/2013 "Про деякі заходи щодо державної

підтримки книговидавничої справи і популяризації читання в Україні", яким передбачається активізувати діяльність органів виконавчої влади щодо формування і реалізації державної політики у сфері книговидавництва і книгорозповсюдження, підвищення рівня читацької активності, забезпечення населення книготорговельними послугами, надання державної підтримки видавництвам, що друкують книги переважно державною мовою, удосконалення законодавства.

Це сприятиме створенню сприятливих умов для розвитку книгорозповсюдження, захисту вітчизняних видавців від конкуренції з боку іноземних, зниженню собівартості виготовлення книжкової продукції в Україні, сприянню її експорту, розповсюдженню соціальної реклами, яка популяризує читання.

Розвиток книговидавництва — це питання не тільки економічного становлення ринку в Україні, підвищення його конкурентоспроможності, а й культурного, духовного та інтелектуального розвитку суспільства, його успішної конкуренції і співпраці на світовому рівні.

Список використаної літератури

1. *Печать стран СНГ в цифрах, 2012* : стат. данные книжных палат Армении, Беларуси, Казахстана, Молдовы, России, Таджикистана, Украины / [сост. Т. Г. Рубашко]. — Минск : Нац. кн. палата Беларуси, 2013. — 32 с.
2. *Афонін О. В.* Українська книга 2011: рух по сходинах вниз / Олександр Афонін // Вісник Книжкової палати. — 2012. — № 3. — С. 6—8.
3. *Буряк С. В.* Поточна статистика книжкової продукції в 2011 році / Світлана Буряк // Вісник Книжкової палати. — 2011. — № 12. — С. 7—12.
4. *Випуск неперіодичних видань в Україні у 2012 році згідно статистичного звіту ДНУ "Книжкова палата України імені Івана Федорова"*. — Режим доступу: <http://comin.kmu.ga/ua>. — Назва з екрана.
5. *Друк України (2011)* : ст. зб. / уклад. С. Буряк. — К. : Кн. палата України. — 143 с.
6. *Про підсумки роботи Державного комітету телебачення і радіомовлення України у 2011 році*. — Режим доступу: http://comin.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=90013&cat_id=74142. — Назва з екрана.
7. *Сенченко М. І.* Книжкова палата України імені Івана Федорова — підсумки і перспективи / Микола Сенченко // Вісник Книжкової палати. — 2011. — № 12. — С. 3—6.
8. *Сенченко М. І.* Проблеми Книжкової палати України і вітчизняного книговидавництва — 2012 рік / Микола Сенченко // Вісник Книжкової палати. — 2013. — № 1. — С. 5—7.

Проанализировано состояние книгоиздания за последние годы согласно ассортименту издательской продукции, ее языкового и территориального аспектов. Приведены статистические данные по выпуску книг и брошюр отдельными странами СНГ.

There was analyzed publishing condition in recent years according to the range of publishing products, its linguistic and territorial aspects. It is presented statistical data on books and brochures by separate CIS countries, and domestic publishers of different ownership forms.

Надійшла в редакцію 23 листопада 2013 року